

Poti od knjižnice do otrok s posebnimi potrebami (gluhi, avtizem)

Nina Janžekovič,
za strokovno srečanje Ali so knjižnice dostopne, 19.11.2020

Naš premislek vodi sprememba paradigme (S. Playforth, 2014)

MEDICINSKI pogled na osebe s posebnimi potrebami

Kaj je narobe s tabo?

Kako si izgubil sluh?

Koliko slišiš?

Kako si se naučil brati/govoriti?

Being Deaf-preusmerimo pozornost od osebe, ki je izgubila sluh do sveta, ki je pridobil z novo perspektivo gluhe osebe. (J. Harris, Deaf space, Gallaudet Uni.)

SOCIALNI pogled na osebe s posebnimi potrebami

• Kdo si ?

• Kaj potrebuješ?

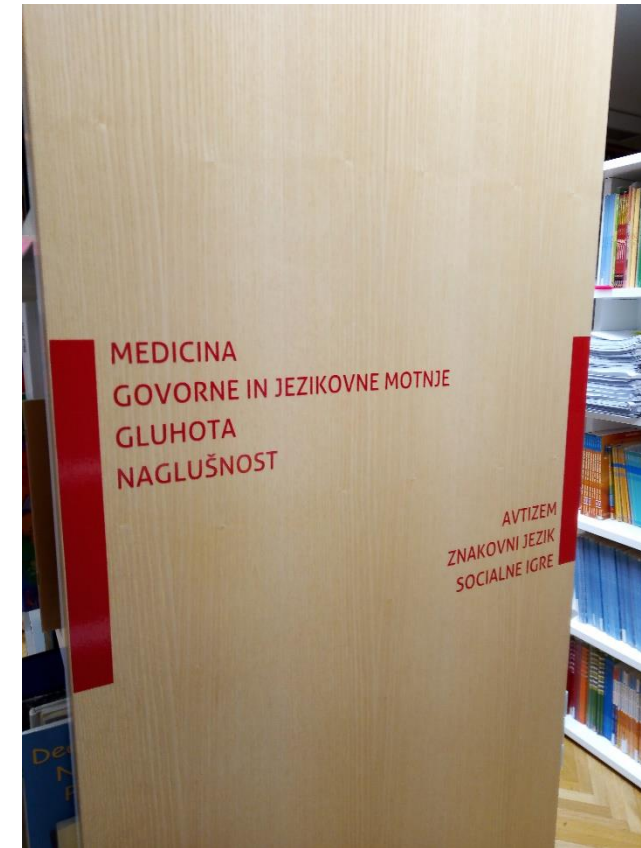
Uporabniki v ZGNL-zbirka za gluhe, naglušne

Temelj zbirke: strokovna literatura s področja posebnih potreb otrok v ZGNL.

Vsebuje tudi: gradivo v tujih jezikih o podobnih centrih kot je naš, primere gradiv v različnih nacionalnih znakovnih jezikih, didaktična gradiva v znakovnem jeziku.

Novost:

<http://www.zgnl.si/e-knjiznica/>



Zbirka za gluhe, naglušne

Posebej stoji lahko branje kot ga izdaja Zavod Risa, VDC-ji.

<http://www.risa.si/Domov/Knji%C5%BEnica/Romani>

Lahko branje kot je nastalo v ZGNL.

Zbirka kulture Gluhih –Gluhi kot jezikovna in kulturna manjšina in njeni likovni, gledališki in filmski dosežki:

doktorat dr. Marjetke Kulovec, mag. naloga mag. Petre Rezar, biografija kiparja Ivana Štreklja, filmi Bojana Morda, posnetki gledaliških predstav...



Zbirka za gluhe, naglušne otroke

- DVD-ji v slovenskem znakovnem jeziku

(več na <https://www.rtvsllo.si/dostopno/znakovni-jezik/iskalnik?&g=31>)

- slikanice v znakovnem jeziku

Založniki Zavod za gluhe in naglušne,

Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije,

Zavod Zajček Gal

Društvo Vilko Mazi

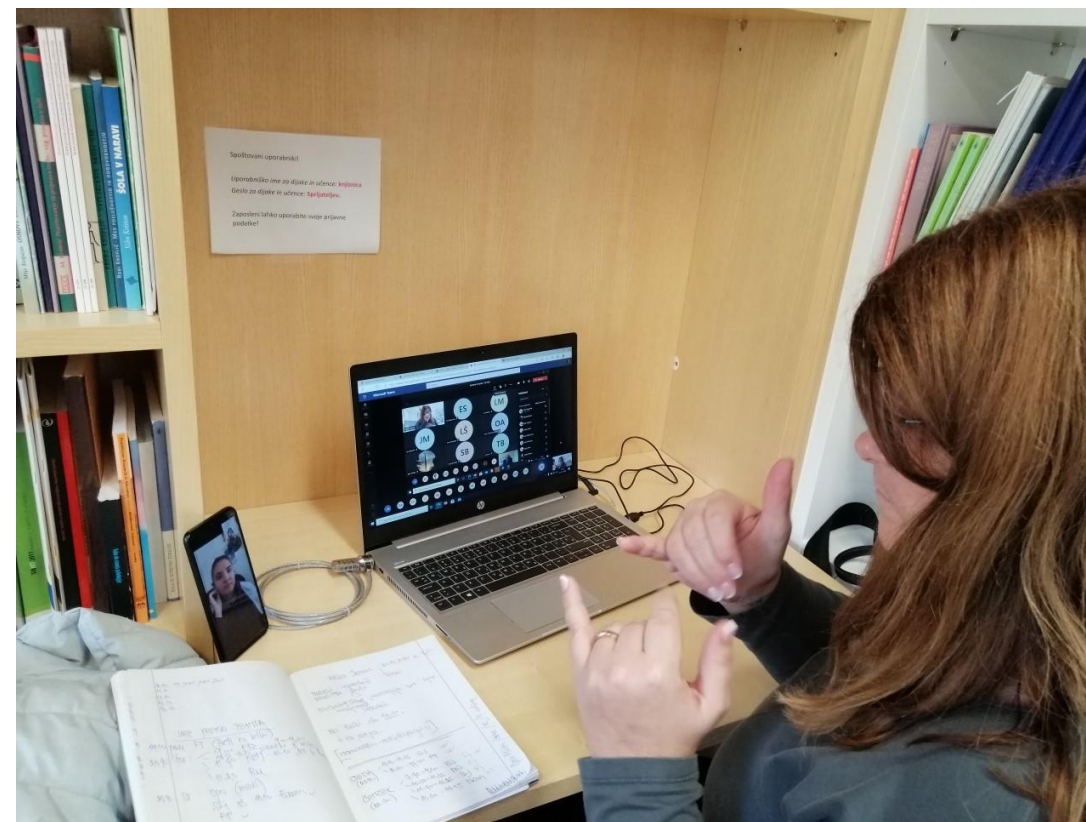
- zbirka slikanic na temo posebnih potreb

https://6e2c4919-a60f-4ed9-bb62-73695b7294c3.filesusr.com/ugd/03f8e0_f8e90757c31f4232a84debbdcb9dc758.pdf



Knjižnica je gluhim bolj dostopna, če upoštevamo pravila komunikacije z gluhi/naglušnimi uporabniki.

- Ne momljamo, ne uporabljamo po nepotrebnem zapleten jezik.
- Vedno obrnjeni k uporabniku, upočasnimo tempo govora in damo osebi nekaj časa, da razmisli kaj je slišala.
- Če mi ne razumemo, vprašamo še enkrat, prosimo za pojasnitev nerazumljivega dela.
- Govorimo z normalno glasnostjo ali ritmom. Glasneje govorimo, samo če nas za to prosijo.
- Pazimo na primerno osvetlitev prostora in da je naš obraz primerno osvetljen ali se obraza po nepotrebnem ne dotikamo.
- Pazimo, da v ozadju ni bleščanja ali senc zaradi katerega bi se težko sledilo branju iz ustnic in tolmačenju.



Knjižnica je gluhim bolj dostopna, če upoštevamo pravila komunikacije z gluhi/naglušnimi uporabniki.

- Poskusimo se seznaniti z osnovami uporabnikovih tehničnih pripomočkov (slušni aparat, polžev vsadek...)
- Upoštevati moramo otrokove komunikacijske sposobnosti in uporabljati najbolj učinkovit način komunikacije (znakovni jezik ali govor).
- Uporabimo vse za učinkovito komunikacijo. Če branje iz ustnic ni uspešno uporabimo papir in pisalo ali tipkajmo na telefon.
- Na prireditvah v knjižnici ponovite vprašanje iz publike. Če se le da, naj sedežna razporeditev sledi črki U. Namestite indukcijsko zanko v prostoru.
- Če uporabiš tolmača, govori direktno gluhi osebi. Ko tolmač ubesedi govorjenje gluhe osebe, glej gluho osebo.

Primerno fizično okolje in dostop v knjižnici lahko sabotira negativen in pokroviteljski odnos osebja. (Playforth, 2014). Take negativne izkušnje morda gluhi tudi imajo, pomembno je, da o tem z uporabniki pogovarjamo in dileme sproti razrešujemo.

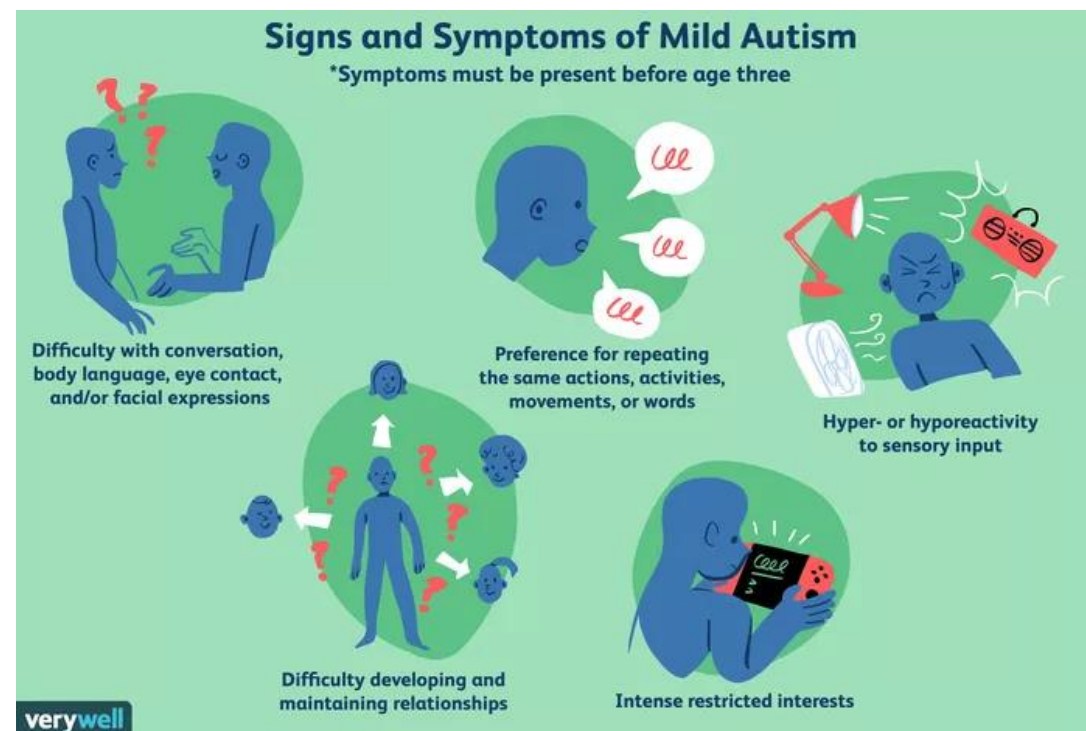
Potrebe skupin gluhih/naglušnih

- Gluhi -izgubili sluh pred razvojem govora. Znakovni jezik je njihov prvi, materni jezik, slovenščina pa tuj oz. drugi jezik, ki se ga učijo. Gluhi kot jezikovna manjšina. Za komunikacijo potrebujejo znakovni jezik.
- Naglušni -berejo, z ostanki sluha še deloma slišijo. Pomagajo si z branjem iz ustnic, potrebujejo podnapise na DVD-jih, TV-ju, indukcijsko zanko v kulturnih ustanovah, da lažje poslušajo govor v mikrofon.
- Gluhi slepi- uporabljajo jezik gluhoslepih
- Oglušeli kot rezultat poškodbe ali bolezni. Berejo iz ustnic in uporabljajo podnapise.

Uporabniki z avtističnimi motnjami

- Težave pri razumevanju in uporabi verbalne kot neverbalne komunikacije (odsotnost ali neustrezna govorica telesa ali obraza, očesnega kontakta)
- Težave pri interpretaciji socialnega vedenja, kar onemogoča interakcijo z vrstniki
- Težave s fleksibilnim vedenje in mišljenjem (ne znajo prilagoditi svojega vedenja neki socialni situaciji)

Po Kesič Dimic, 2009



"Nič o nas brez nas." Avtizmu prijazna knjižnica-predlogi društva Izjemen.si

- Ugasnimo močne luči v knjižnicah.
- Kotički za mirno branje.
- Senzorni kotiček s taktilnimi igračami in vrečami za sedenje.
- Odprti, ne natlačeni prostori.
- Alternativne pravilne ure, ko se tolerira sprehajanje naokrog, ležanje med branjem, skakanje od navdušenja ipd. ali vsaj določene ure, ko je to v knjižnici dovoljeno.
- Pozimi so knjižnice pretople.
- Pravočasen odpis knjig, ko dobijo neprijeten vonj (npr. cigaret).
- Nevsiljivo vedenje knjižničarjev.
- Možnosti izposoje na knjigomatu.
- Jasna (drugačna) označitev polic, da se lažje najdemo.
- Primer dobre prakse: Knjižnica Domžale.



Pravila komunikacije z uporabniki z govornimi in jezikovnimi motnjami (Karen Telling, 2018)

- Govorimo počasneje in pustimo daljši čas za obdelavo podatkov in odziv.
- Poskrbimo, da bodo uporabniki razumeli navodila in informacije.
- Navodila predstavimo na različne načine (besedno, nebesedno).
- Poenostavimo svoj jezik.
- Zato uporabimo manj besed.
- Če je le mogoče, uporabimo vizualno komunikacijo.
- Ponovimo in komentirajmo po potrebi.

Uporabljamo primeren jezik, izogibamo se negativnim izrazom opisa posebnih potreb uporabnikov.

DA gluhi, naglušni, oseba z avtizmom, oseba z avtističnimi motnjami, NE gluhonem, slušno moteni

Pravila komunikacije z otroki z avtizmom uporabna v knjižnici

- Kreirajmo mirno, predvidljivo, sprejemajoče okolje- zagotovimo pridušeno svetlobo, izogibanje hrupu, gneči ali **drugim senzoričnim dražljajem**, ki bi lahko vznemirili otroka.
- Pomembna pravila jasno in **vizualno napisana**. Uporabimo manj besed in več slik.
- **Spregledamo manjše** prekrške v smislu primerne socialnega vedenja v knjižnici (toleranca do glasnega branja, zibanja ali gibanja ob prebiranju vsebine, ležanja na tleh med branjem, skrivanja v tesne kotičke med knjižne police).
- V kolikor s socialno neprimernim vedenje resno in pogosto krši uporabnik pravila knjižnice, povejmo direktno z besedami osebi s PP, šele potem skrbniku. Ni nujno, da bodo razumeli našo neverbalno govorico (nelagodje ob kršitvi pravil) – to je del motnje.
- Ne pričakujmo, da bodo vzpostavili očesni stik. Previdno z rokovanjem, objemanjem ali dajanjem petk, fizični kontakt ni nujno udoben.

Pravila komunikacije z otroki z avtizmom uporabna v knjižnici.

- Pomirjajo predvidljivi, vnaprej znani postopki, ki jih lahko vadimo že v OŠ in SŠ knjižnici in prenesemo na javne knjižnice.
- Poenostavite jezik: brez vključevanja sarkazma, pretirane rabe metafor.

Tik pred zaprtjem knjižnice opomni knjižničar, da se knjižnica zapira. »Ali nameravate prespati tukaj?« Lahko boste dobili odgovor ne in uporabnika, ki še vedno ne bo zapustil knjižnice in niti ne bo razumel cinizma v vašem glasu.

- Včasih potrebno označiti začetek in konec pogovora.

»Z izposajo sva končala.«

- Koristi napovedati temo pogovora ali spremembo teme pogovora/gibanja.

„Sedaj končujeva iskanje po računalniku v programu Cobiss. Greva k polici živali po knjigo o lisicah.“

- Odprta vprašanja lahko begajo. „Katere vrste gradiva imaš rad?“

Pravila v knjižnici, primer vizualne komunikacije za otroka z avtizmom

At The Library Part 1: What is the library?

Gremo v knjižnico.



Knjižnica je prostor, kjer lahko berem ali si izposodim knjige.



Knjige s izposodim in vrnem. Pomembno je vrniti knjige, da si jih lahko tudi drugi izposodijo.



Tam imajo časopise, knjige, DVD-je, CD-je.



Moja knjižnica je včasih zaprta npr. med prazniki in ali ob drugih posebnih dnevih.



Lahko pokličem v knjižnico in vprašam ali je odprto.



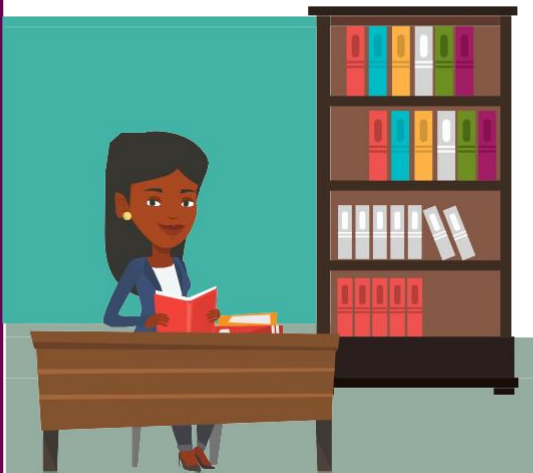
ASERT PAautism.org
Pennsylvania's leading source of autism-related resources and information.
877-231-4244

Philadelphia AUTISM PROJECT

www.phillyautismproject.org
phillyap@drexel.edu
f/PhillyAutism /PhillyAutism

V knjižnici 2. Najdem, kar iščem.

V knjižnici ljudje tiho berejo in delajo.



Knjižnica ima pravila. Če nisem prepričan, lahko vprašam knjižničarja kakšna so pravila.



V knjižnici govorim tiho.



Morda ne bom mogel početi vsega kar bi rad v knjižnici. Če si bom hotel izposoditi preveč knjig ali DVD-jev, bom moral kakšnega dati nazaj.



Če rabim odmor, mi lahko knjižničar pokaže miren prostor.



V knjižnici je veliko knjig. Morda bom rabil pomoč, da najdem primerno knjigo zase.



Da najdem knjigo, vtipkam naslov v računalnik v program www.cobiss.si. Računalnik pomaga najti knjigo.



Knjigo lahko poiščem na polici.



Lahko prosim knjižničarko za pomoč pri iskanju knjige.



Včasih lahko najdeš knjigo po avtorju ali po naslovu ali po vsebini.

IZ KNJIŽNICE

Avtor: J.K. Rowling

Naslov: Harry Potter

Otroški oddelek, Polica
Mladinske knjige

890765444

Knjige mogoče ne bo v knjižnici.



Lahko vprašam knjižničarko, kdaj pride knjiga nazaj, da si jo naslednjič izposodim.



V knjižnici je zanimivo. Tam imajo računalnike.



Ko uporabljam računalnik, je čas omejen. Ko čas poteče, bom moral prepustiti računalnik drugi osebi.



V knjižnico lahko prinesem svoj telefon, svoj iPad ali druge stvari.



V knjižnici imajo poseben prostor za otroke.



Včasih so na voljo igrače in igre za igranje z drugimi otroci v sobi.



Moral bom deliti igrače in igre z drugimi otroki.



www.phillyautismproject.org
nhilluan@dravel.edu

Uporabniki v ZGNL-zbirka za otroke z avtizmom

Iščemo predvidljivost

kot vsebinsko potezo gradiva.

*(Library services for youth with ASD,
American Library Association, 2013)*



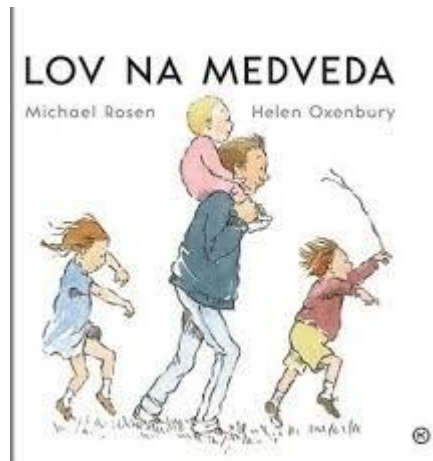
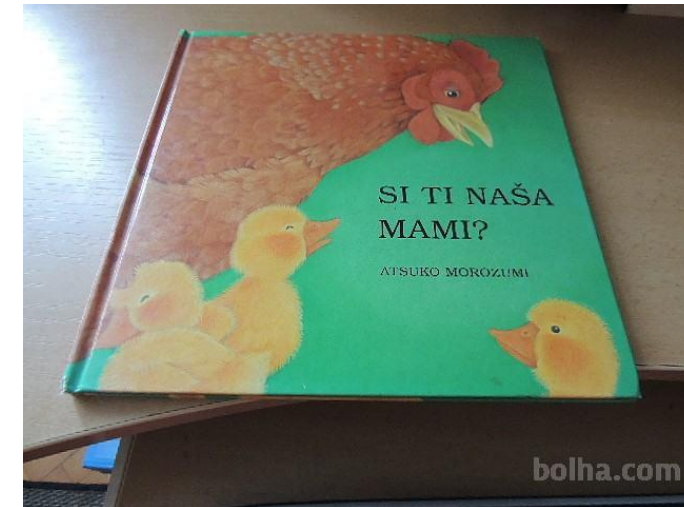
Vsebinske značilnosti zbirke za otroke z avtizmom 1

- Zgodba, ki se zaokroži
- Komulativna zgodba
- Zgodba, kjer je znano zaporedje. Dogodki so organizirani okrog predvidljive teme kot so deli dneva, letni časi, ...
- Knjige, ki nam razložijo, kako se stvari spreminjajo in razvijajo



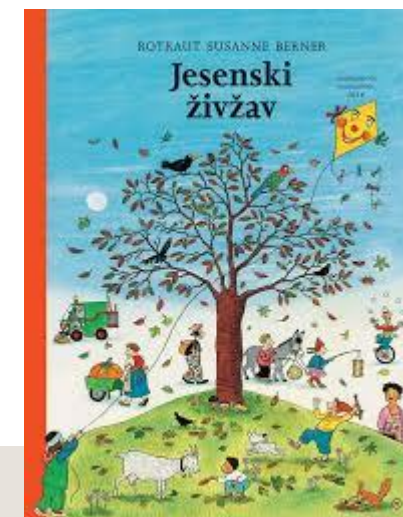
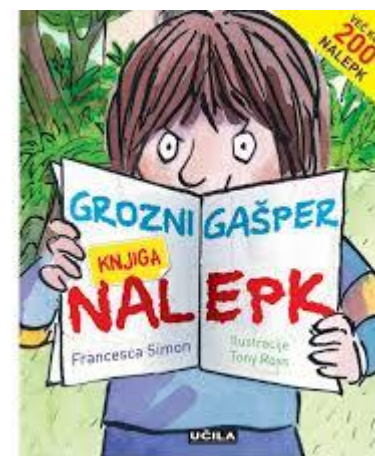
Vsebinske značilnosti zbirke za otroke z avtizmom 2

- Včeraj, danes in jutri“ knjige- knjige ob katerih se učimo koncepta časa
- „Zgodbe z vzorcem, ki se ponavlja“ (besede, fraze)
- Knjiga z „vprašanjem in odgovorom“
- Knjige z rimami, pesmarice



Vsebinske značilnosti zbirke za otroke z avtizmom 3

- Knjige, ki razvijajo motorične sposobnosti, z nalepki ali ježki
- „Poišči in najdi“ knjige
- Za načrtovanje motoričnih aktivnosti, knjige, ki razložijo, kako kaj narediti po korakih.



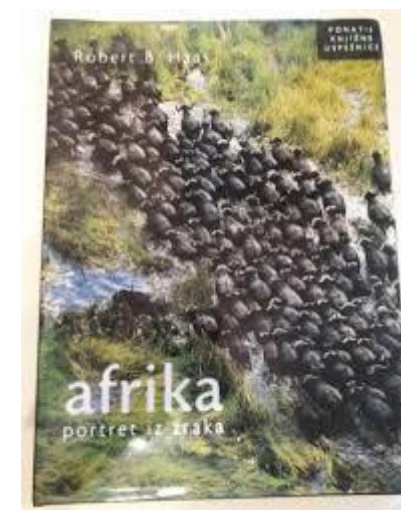
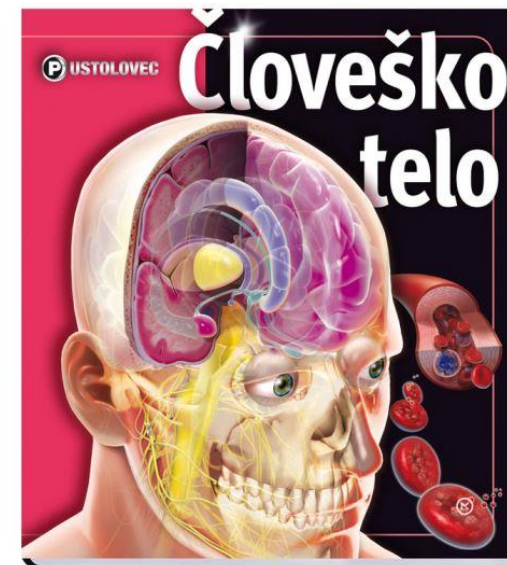
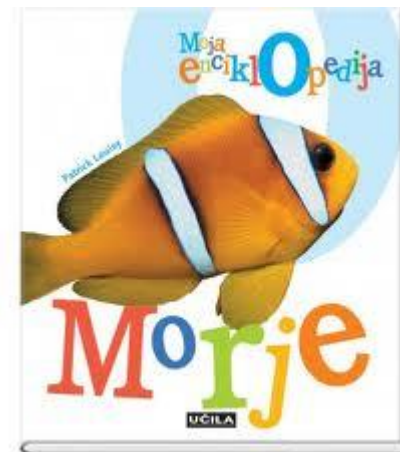
Vsebinske značilnosti zbirke za otroke z avtizmom 4

- Knjige z fotografijami (nagovarja mišljenje v slikah!)

Zbirke Pustolovec, Svet okrog nas, Podobe, Zvezdavčki, založbe Dorling Kindersley

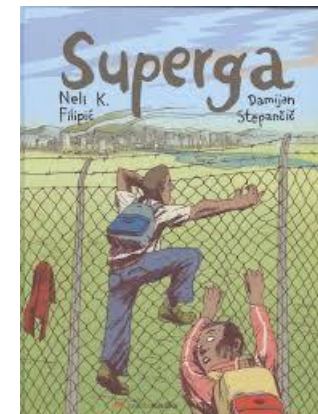
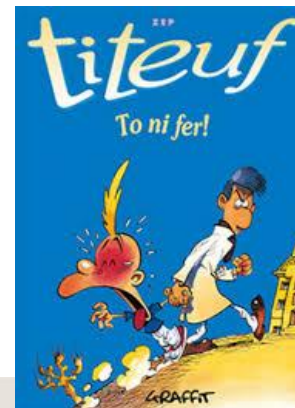
- „Coffee table books“

(knjige velikih formatov z nazornimi fotografijami, težke za prenašanje)



Vsebinske značilnosti zbirke za otroke z avtizmom 5

- Časopisi, ki se osredotočajo na posebne interese,
V slv. Science illustrated, Nepozabna zgodovina, Kako deluje, Strip bumerang
- STRIPI, za boljše bralce grafični romani



Vsebinske značilnosti zbirke za otroke z avtizmom 6

- Knjige brez besed
- Za boljše bralce branje v nadaljevanjih, npr. v slov. zbirke kot *Anica*, *Dnevnik nabritega mulca*, *Kapitan Gatnik*, *Grozni Gašper*, zbirka o *Super Niku*, *Lov na pošasti*
- Za slabše bralce z več težavami poučno gradivo, bolj gledajo slike.
- Boljše se bo obneslo neleposlovje in realistično leposlovje (»resničnost«) kot poezija in abstraktno pisanje.
- Priporočilo Nike Vizjak, CSGMB za prvo triado: zbirka o *Joni založbe Malinc*



Oblikovne lastnosti knjig

multisenzorične knjige (knjige, ki imajo malo dvignjen, reliefni tisk, z lučkami, opremljene z zvokom...)

knjige sestavljanke

v primeru, da je knjigo težko držati z obema rokama, boljše spiralno vezane knjige

kartonke

knjige z realističnimi fotografijami



Knjiga sestavljanka



Uporabne strategije (ALA, 2013)

- Po potrebi plastificiraj strani, da se lažje obračajo.
- Dodaj sponke za papir na vogalih knjige za lažje obračanje strani.
- Za spodbujanje multisenzoričnih lastnosti knjig, dodaj žamet, pesek, blago, mehurčke od kuverte...
- Uporablaj velike formate knjig.
- Stripi in romani v stripih.
- Tekstu dodaj CD posnetke, zvočne efekte.
- Uporablaj povzetke knjig, kvalitetne priredbe knjig.
- Lahko branje.
- Vizualni slovarčki dodani knjigam (narisane glavne osebe, kraji dogajanja, razložene težke besede...)
- „Reading buddy“- ponudimo glasno branje s pomočjo prijatelja-
- Zvočne knjige, elektronske knjige

Poti od knjižnice do otrok s posebnimi potrebami pomaga graditi Mestna knjižnica LJ

- Ciciuhec-obiski vseh 4 skupin vrtca v bližnji enoti F. Škerl
- ZGNL kot ponosno postajališče Potujoče knjižnice-vpisanih 50 dijakov in 15 zaposlenih, uspeh rezultat sodelovanja vseh zaposlenih v ZGNL (učitelji OPB, razredniki, domski vzgojitelji...) in knjižničarjev iz Potujoče
- Rastem s knjigo, vsako leto sodelujemo z 8. razredi OŠ in 1.letniki srednje šole



Za zaključek. S prijaznimi prilagoditvami in dostopnostjo za ljudi z avtizmom, gluhoto... pridobimo vsi.



Včasih bo prišlo do situacije, pri kateri se ti ne bo sanjalo, kaj storiti. Nimamo knjige s pravili, ki bi narekovala kako ravnati v vsaki življenjski situaciji. Zato pravim, da je treba biti prijazen. To je skrivnost. Če ne veš, kaj bi storil bodi prijazen. S tem ne moreš zgrešiti.»

- (Palacio, odlomek iz romana Čudo)

Priporočeno branje o avtizmu

1. Alenka Klemenc: Kako je biti jaz. Zavod Janeza Levca, 2012.
2. Alenka Klemenc, Branka Jurišič, Katarina Kompan Erzar. Juretovo leto. Center Janeza Levca, 2015.
3. Graeme Simsion: Projekt Rosie, Projekt Otrok. Mladinska knjiga, 2013.
4. Mark Haddon, Skrivnostni primer ali kdo je umoril psa. Mladinska knjiga, 2009.
5. Žan je drugačen, Morfem, 2014.

FILMI Posebne zgodbe. Avtizem

- <https://4d.rtvsl.si/arhiv/dokumentarni-filmi-in-oddaje-izobrazevalni-program/174529876>

Priporočeno branje o gluhoti

1. Brian Selznick: Dežela čudes. Mladinska knjiga, 2012.
2. Dea Černe: Zgodba o polžku, ki je pomagal deklici. Društvo Taka Tuka, 2014.
3. Sven Viler: Metulj. Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije, 2014.
4. Jani Virk: Smeh iz lesene pregrade. Beletrina, 2000.
5. Helen Keller. Zgodba mojega življenja. Prešernova družba, 1983

FILMI Tiha zmaga (gluhi košarkaš Miha Zupan) <https://4d.rtvsllo.si/arhiv/dokumentarni-portret/174361297>

- Dva svetova <https://4d.rtvsllo.si/arhiv/dokumentarni-filmi-in-oddaje-izobrazevalni-program/90157018an>
- Skozi čas od Gluhonemnice do ZGNL <https://www.youtube.com/watch?v=zuMr8-mvdsQ>
- Jezik enakopravnosti <https://4d.rtvsllo.si/arhiv/dokumentarni-filmi-in-oddaje-izobrazevalni-program/174732313>

UPORABLJENA LITERATURA

1. Attwood, Tony: Aspergerjev sindrom, priročnik za starše in strokovne delavce. Ljubljana: Megaton, 2007.
2. Elling, Karen. V: Mednarodna konferenca Govorno jezikovne motnje. ZGNL, 2018.
3. Farmer, Lesley F. J. Library services for youth with autism spectrum disorder. Chicago: Ala, 2013.
4. Jurišić, B.: Otroci z avtizmom. LJ: Center Pika, 2004.
5. Kesič Dimic, Katarina: Vsi učenci so lahko uspešni, napotki za delo z otroci s posebnimi potrebami. Ljubljana, Rokus, 2010.
6. Playforth, Sarah: Inclusive library services for deaf people, an overview from the social model perspective.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1740-3324.2004.00518.x>
7. Rogič Ožek, Simona: Umeščanje otrok z avtističnimi motnjami v slovenski šolski prostor. V Vzgoja in izobraževanje. Št. 5-6, leto 2016.
8. Sussman, Fern: Talk ability, people skills for verbal children on the autism spectrum, a guide for parents. Toronto: Hanen Centre, 2006.